

Správní soud judikátem Budw. č. 7798.A postavil se zcela rozhodně na stanovisko, že předpis § 48. náleží do odboru práva veřejného a že tudíž subjektivní práva z tohoto předpisu odvozovaná jsou právy veřejnými, podléhajícími výlučné kompetenci politických úřadů. (Pantůček.)

Z toho plyne, že vodoprávní úřad jest výlučně oprávněn vysloviti se o tom, zda půda byla regulací získána a zda splněny jsou podmínky pro její připadnutí podnikateli, dále, že výlučně rozhoduje o nárocích sousedů na získaný pozemek, leč že pouze dle § 87. provisorně stanoví odškodné za postoupený pozemek sousedům, neboť nejsou-li ta neb ona strana s výší odškodného spokojeny, mohou žádati za definitivní určení výše odškodného soudem.

§ 49. Donucovací práva propůjčená vodním stavbám, prováděným ve veřejném zájmu.

1. *Podniknou-li se stavby k ochraně, k upravování břehů, k vysušování půdy a jiné stavby vodní k veřejnému dobrému, mají býti postoupeny potřebné části půdy a země a jiné nemovitosti, díla, přístroje a jiné zařízení, aneb má býti povolena potřebná služebnost; v obou případech sluší dáti za to přiměřenou náhradu.*

2. *Vodovody a průplavy mohou také bez povolení těch, či jsou, a kdož právo vody z nich užívati mají, býti přeloženy, žádá-li toho veřejné dobré a nevzejde-li tím nebezpečství tomu, k čemu vodní přístroj byl zřízen. Náklad nesou ti, kdož přeložení podnikli.*

3. *Jest-li stavivo, jehož k takové vodní stavbě, k veřejnému dobrému podniknuté jest potřeba, na pozemcích, jež se stavbou ochraňují, má jich vlastník k tomu za přiměřenou náhradu postoupiti.*

Ustanovení § 49. propůjčuje expropriační oprávnění, sahající dále než expropriační dle §§ 28. a 32. a to podnikům, prováděným ve veřejném zájmu či v zájmu „veřejného dobra“. Ten možno předpokládati vždy, není-li prováděný podnik určen v zájmu jednotlivcově, nýbrž má-li sloužiti aspoň širšímu okruhu obyvatelstva. O tom, zda jest v daném pří-

padě splněn předpoklad § 49., t. j. veřejný zájem pro provedení určitého podniku, rozhoduje úřad vodoprávní po provedeném šetření, po vyslechnutí znalců a po uvážení všech okolností. Tento úřad rozhoduje též dle svého uvážení v případech kolise různých veřejných zájmů o tom, který ze zájmů v úvahu přicházejících má býti považován za významnější a tudíž za přednější.

Pro použití § 49. jest naprosto nerozhodna osoba podnikatelova, paragraf tento přichází k platnosti bez ohledu na to, zda stavbu provádí stát, země, obec, vodní družstvo neb jednotlivec, jen když provedení projektu odůvodněno jest veřejným dobrem.

§ 49. není jednotným zákonným ustanovením expropriacním, nýbrž obsahuje tři různé druhy vyvlastnění, jimž společný jest předpoklad veřejného zájmu.

I. Dle prvního odstavce § 49. musí býti soukromým vlastníkem, vyžaduje-li toho jakákoliv vodní stavba, prováděná ve veřejném zájmu, postoupeny ve prospěch stavby vodní potřebné části půdy a země a jiné nemovitosti, díla, přístroje, aneb má býti povolena potřebná služebnost.

Zákon sice zařadil oprávnění k expropriaci, propůjčené vodní stavbě ve veřejném zájmu, podnikané do III. oddílu vodního zákona, jednajícího o svozování a hrazdění vody, leč z výrazu „jiné stavby vodní“ lze právem usuzovati na to, že expropriacní toto právo propůjčeno jest nejen dílům ochranným a regulačním, nýbrž i dílům určeným k užívání vody, je-li jen splněn předpoklad veřejného zájmu. Bude lze užití tudíž tohoto zákonného ustanovení zejména též při stavbách, podniknutých za účelem zásobování obce vodou, neb při stavbách k podporování plavby po řekách.

Expropriace dle § 49. zasahuje bez rozdílu všechny objekty, jež provedení podniku stojí v cestě, ať slouží jakémukoli hospodářskému účelu. Jest nepochybné, ač zákon výslovně se o tom nezmiňuje, že mohou býti vyvlastněna i vodní užívací práva, jak zřejmo z ustanovení melioračního zákona ze dne 31. června 1884 č. 116 ř. z., o němž doleji na tomto místě bude promluveno. Z bezvýjimečné povahy § 49. plyne dále, že expo-

priaci podléhají na rozdíl od § 32. i stavení, dvory a zahrady k stavení náležející, rovněž parky. Není na-
prsto důvodu pochybovati o tom, že mezi „jiné nemovi-
tosti“ vyvlastnění podrobené patří i veřejné a tím spíše
i soukromé cesty, hřbitovy¹⁾, pouhé části domu,
pokud ovšem v tomto posledním případě bude částečné vy-
vlastnění a demolování budovy proveditelné a pokud ne-
bude mu brániti zásada v posledním odstavci § 28. vyslo-
vená k ochraně pozemkového vlastnictví.²⁾

Rozsah a obsah povolené expropriace řídí
se dle nutné potřeby podniku, při čemž nesmí se
hleděti jen na podnikanou stavbu v užším slova smyslu,
nýbrž musí se počítati k „podniku“ i všechna vedlejší za-
řízení stavbou vyvolaná nebo podmíněná, jako na př. zřízení
náhradních komunikací nebo přístupů k vodě a p. (Pantů-
ček.) Že vyvlastňovací právo omezeno jest jen na proká-
zanou potřebu, vysvítá nejen z podstaty vyvlastnění, které
dovoluje zásah v soukromá práva jen potud, pokud toho
vyžaduje obecné dobro, nýbrž i z výslovného znění § 49.
(arg. „potřebné“.)

Dle zjištěné nutné potřeby podniku bude mu povolena
expropriace buď celého pozemku neb pouhé jeho části, event.
vyhrazena bude pouze služebnost. Obé buď trvale, jedná-li
se o získání potřebného pozemku nebo o trvalé jeho zatí-
žení, nebo jen přechodně, má-li býti opatřen pracovní
prostor jen pro dobu stavebních prací.

V případě, že expropriant bude požadovati postoupení
pouze části pozemku, lze expropriátu použití ustanovení po-
sledního odstavce § 28., stanovícího, že nemůže-li expropriát
příhodně užívati pozemku částečně vyvlastněného, může žá-
dati, aby celý pozemek byl odkoupen. (Bližší vysvětlení viz
u § 28.) Normy této lze obdobně použití též pro případ pod-
statného obmezení vodního užívacího práva, takže dílo ztrácí
svou účelnou použitelnost; může tudíž v tomto případě
žádati expropriát, aby vykoupěna byla celá vodní síla, po-
zemky, budovy a zařízení sloužící k užívání vody.

Opacného názoru byl správní soud:³⁾ Dle § 49. přísluší
podnikateli díla o veřejný zájem se opírajícího právo na

¹⁾ Srov. Budw. 4703 A ai 1906.

²⁾ Srov. Budw. 1505 A ai 1903.

³⁾ Srov. Budw. 3057 A ai 1904.

vyvlastnění cizích pozemků; držitelům však takových cizích pozemků — s výjimkou § 32. — není nikde vyhrazen nárok na to, aby sami požadovali vyvlastnění. Jestliže tudíž úplným neb částečným vyvlastněním pozemku zmenší se použitelnost tovární reality aneb bude poškozena, nemá držitel práva žádati za vyvlastnění i této, nýbrž škoda vyvlastněním pozemku povstalá má býti jedině při zjišťování obnosu odškodného respektována.

Břemena (služebnosti) uložená dle § 49. mohou býti nejrůznějšího druhu. Vedle služebností vedení vody a zřízení strojů (§§ 28., 32.) může býti expropriátu uložen zákaz sázení neb kácení stromů, odstraňování drnu, zákaz částečné neb úplné pastvy, kopání studní, zřizování náhonů a p. Zajímavé a v praxi důležité rozhodnutí učinil správní soud⁴⁾, přisvědčiv k otázce, zda k ochraně dobré jakosti vody pramenité, zásobující obecní vodovod, může býti ve sběracím pásmu, v němž zachycovány jsou prameny pro vodovod, zakázáno držitelům nemovitostí, aby určité pozemky hnojili a na nich tovární odpadky skládali.

Podotknouti ještě třeba, že nemohou, resp. nemusí býti vyvlastňovány výhody, plynoucí z obecného užívání vody veřejné (§ 15.), ježto nejedná se zde o odnětí subjektivního práva.

II. Předpokladem použití druhého odstavce § 49., dovolujícího přeložení vodovodů a průplavů jest rovněž zájem veřejný. Expropriaci normovanou druhým odstavcem nelze považovati za pouhé rozšíření expropriace, stanovené odstavcem prvním § 49., nýbrž za samostatný případ vyvlastnění. Pro náhled tento svědčí, že zákon sám jako podnik, který hraditi má náklady, označuje přeložení vodovodu či průplavu a tím uznává, že podnik tento sám jest nositelem práva expropriačního.

Podmíněna jest tato expropriace tím, že veřejné dobro přeložení žádá. Veřejné dobro může býti sloučeno s nějakým jiným podnikem, na př. regulačním, může však spočívat i v prospěchu, který veřejnosti z přeložení sama vzchází (v ohledu národohospodářském, zdravotním, komunikačním, lepšího vykořistění vod atd.) (Pantůček.)

⁴⁾ Srov. Budw. 1257 A ai 1902.

Peyrer naproti tomu považuje expropriaci dle druhého odstavce za pokračování ustanovení odstavce prvního a předpokládá pro její použití stavbu ochranných, regulačních neb jiných vodních staveb, při níž objevilo se nutným přeložení vodovodů a kanálů, nepřipouští tudíž možnost, že by přeložení samo mohlo býti samostatným podnikem, veřejným zájmem odůvodněným.

Aby mohlo býti ustanovení druhého odstavce § 49. použito, jest třeba, aby přeložením „nevzešlo nebezpečí tomu, k čemu vodní přístroj je zřízen“. Bylo-li by tudíž nutným přeložením omezeno neb podstatně zasaženo vodní právo díla, kterému náhon slouží, nejednalo by se o případ druhého, nýbrž prvního odstavce § 49., tudíž buď o úplnou neb částečnou expropriaci vodního díla, resp. práva. Je-li přeložení náhonu možno bez ohrožení díla sama, nastává pro exproprianta pouze povinnost k hrazení nákladu spojeného s přeložením, jedná-li se o částečné neb úplné vyvlastnění vodního díla dle prvního odstavce § 49., jest expropriant povinen k odškodnému. Jsou však pravděpodobny a v praxi zhusta přicházejí kombinace případů obou, že totiž přeložením náhonu se výkonnost a účel díla sice neohrozí, však přece zmenší (na př. ztrátou spádu). Tu povinen jest expropriant nejen hraditi náklad přeložení, nýbrž i poskytnouti přiměřené odškodné za zmenšení výkonnosti díla.

III. Třetí případ expropriace stanoví třetí odstavec § 49., vyhrazuje ochranným stavbám, prováděným ve veřejném zájmu právo na potřebný stavební materiál, nalézající se na chráněném pozemku (na př. písek, hlína, země, drn, kamení, dříví a p.) a to za přiměřené odškodnění.

Expropriace tato propůjčena jest pouze ochranným stavbám ve veřejném zájmu prováděným, nikoli snad stejně kvalifikovaným vodním stavbám jiným, ani tudíž ne stavbám regulačním.

Zákon vyžaduje, aby se stavivo nalézalo na chráněném pozemku a nečiní při tom rozdílu, je-li materiál již event. z půdy dobyt a na pozemku složen (na př. kámen nalámán) aneb je-li materiál ten dosud v pozemku uložen (na př. v lese stromy, kámen v lomu). Samozřejmě přihlíží se i tu

k ochranné stavbě in toto a netřeba, aby materiál mohl býti použit pouze k ochraně toho pozemku, na němž se nalézá. Vždyť zhusta bývá na př. vhodný kámen pouze na jednom pozemku celé stavební tratě a musí býti z tohoto pozemku rozvežen.

Povinnost postoupiti stavební materiál stihá pouze vlastníka materiálu i pozemku, z čehož plyne, že zákon nevztahuje se na stavební materiál, náležející osobě třetí, která z jakéhokoliv důvodu materiál ten na pozemku chráněném složila.

Zákon neustanovuje, že má býti vlastníku poskytnuto plné odškodnění, nýbrž pouze „přiměřená náhrada“. Netřeba tudíž hraditi vlastníku kupní cenu za odebraný materiál, nýbrž pouze nahraditi skutečnou škodu vlastníku odebráním materiálu vzešlou.

Pro případy I., II., III. dána jest vesměs kompetence vodoprávních úřadů k zjištění, zda jest v daném případě splněn požadavek veřejného zájmu, zda a v jakém rozsahu jest přípustný zásah do soukromého vlastnictví, jevíci se nutným pro provedení projektovaného neb již prováděného díla. Rovněž jest vodoprávní úřad příslušný pro rozhodnutí o nároku expropriátově na vykoupení celého pozemku, byl-li by pozemek jeho částečným vyvlastněním v účelovém používání znehodnocen (§ 28. poslední odstavec). Proti rozhodnutí vodoprávního úřadu v těchto směrech jest samozřejmě přípustný správní postup instanční, vyloučeno však dovolávati se odlišného definitivního výroku soudního.

Naproti tomu určuje vodoprávní úřad výši odškodného pouze provisorně s tou dle § 87. odůvodněnou výhradou, že není-li ta neb ona strana po vyčerpání instančního správního pořadí spokojena s výší (obnosem) peněžité náhrady, může dovolati se pomoci soudu, aby tento definitivně stanovil výši odškodného.

Pro úplnost třeba při výkladu § 49. zmíniti se též stručně o expropriacích propůjčených podnikům zákonem melioračním a zákonem o neškodném svádění horských bystřín.

A. Podnikům zavodňovacím a odvodňovacím bylo vyhrazeno § 14. zákona melioračního z 14. června 1884 č. 116 ř. z. toto právo expropriační:

Jestliže by zavodnění neb odvodnění pozemků nemohlo býti provedeno, leč by veřejná voda k jiným účelům řádně užívaná částečně nebo zcela se odňala, nebo jestliže by toliko s nepoměrným nákladem mohlo býti provedeno, a jestliže podnik dle svého rozsahu a všech ostatních poměrů má nepochybný větší hospodářský význam, nežli jiné užívání vody, jež odňato býti má, toto odnětí, pokud jeho třeba jest, aby zavodnění neb odvodnění s prospěchem bylo provedeno, může nařízeno býti cestou správní dle následujících předpisů:

1. Částečné odnětí vody může se státi ve prospěch více držitelů pozemkových, jakož i třeba ve prospěch jednoho, když současně nákladem osob zavodňování neb odvodňování podnikajících provede se taková změna v zařízeních pro užívání vody, kterou dřívější skutečný výkon nezmenšený se zachová a jestliže dá se přiměřená náhrada za větší výdaj na náklad provozovací a udržovací, jenž s touto změnou spojen jest.

2. Částečné odnětí vody beze změny pod č. 1 dotčené nebo úplné odnětí vody státi se může jen ve prospěch družstva vodního, dá-li se náhrada vodnímu oprávněnci.

O tom, jak ustanoví se tato náhrada a o zřízení vůbec platí pro tyto případy stejné předpisy jako pro vyvlastnění, jež dotčena jsou v § 15. říšského zák. vodního (§ 28. čes. z. v.).

Ustanovení zákona nepotřebují důkladného vysvětlení. Předpoklady expropriace jsou jasny. Zákon vyžaduje, aby odvodňovací neb zavodňovací zemědělské dílo, jehož větší hospodářský význam než vyvlastňovaného vodního práva jest nepochybný, nebylo proveditelné vyjma s nepoměrným nákladem bez určitého vyvlastnění vodního užívacího práva, řádně na veřejné vodě zřízeného, a to:

Je-li podnikatelem vodní družstvo, přísluší mu ovšem za poskytnutí přiměřené náhrady nárok na úplné neb částečné odnětí veřejné vody pro účele meliorační, k níž příslušelo třetímu vodnímu užívacímu právu.

Provádí-li melioraci jednotlivec neb několik gruntovníků ve vodní družstvo nespojených, přísluší jim — rovněž za náhradu — nárok pouze na částečné odnětí ve-

řejné vody, třetím dosud používané, jestliže svým nákladem provedou takovou změnu nárokem jich dotčeného vodního díla, kterým skutečná výkonnost jeho zachovává se neztenčena.

B. Normy expropriační ve prospěch podniku ve veřejném zájmu prováděného obsahují §§ 4. a 6. zákona z 30. června 1884 č. 117 ř. z., jednajícího o opatřeních k neškodnému svádění horských bystřin.

§ 4. Pozemkové parcely k pracovnímu poli (t. j. dle § 1. území, na němž rozprostíráti se mají opatření, aby určitá voda horská co možná neškodně byla sváděna) příslušející mají ve prospěch podnikatelův býti vyvlastněny, když jest odůvodněná pochybnost, že by stav jejich, jehož žádá účel podniku, dokonale a včasně byl zřízen a trvale udržován, kdyby ponechány byly v držbě dosavadní.

Požitečná práva třetích osob, která jsou na pozemcích pole pracovního, buďte zcela nebo částečně vyvlastněna, pokud jejich další trvání se stavem, v jakém zavázaný pozemek chován býti má, nelze srovnati anebo jen za zvláštní opatrnosti, k níž těžce dohlédati se dá.

§ 6. Jestliže pozemek k pracovnímu poli patřící se nevyvlastní, držitel jeho musí trpěti, aby provedena byla zařízení, jichž třeba, aby přivozen byl přiměřený stav tohoto pozemku (na př. zřízení příkopů sváděcích nebo jiných zařízení odvodňovacích, zalesnění, osetí travou atd.) a jest každý držitel zavázán úplně vyhověti nařízením, jež dána budou o příštím užívání pozemku a dopravování plodin domů.

§ 9. Jakožto podnikatelé takovýchto prací ... mohou jednotlivě neb společně vystoupiti státní správa, účastné země, okresy, obce a jiní interesenti...

§ 10.ministr orby ve shodě s ostatními účastněnými ministry rozhodne o veřejné prospěšnosti zamyšleného podniku...

O náhradě škody jednají §§ 5.—8. l. c.

Šetření o návrhu na expropiaci a jednání se stranami provede okresní úřad politický, který výsledek jednání předloží zemskému politickému úřadu, který mimo jiné rozhodne o přípustnosti expropiaci a o výši odškodného, při čemž ustanoví lhůtu, kdy odškodné má býti zapláceno.

Odvolání jak o nutnosti expropriace, tak o výši náhrady lze podati k ministerstvu zemědělství, jehož rozhodnutí v prvním směru jest konečné.

§ 15. Kdo rozhodnutím ministra zemědělství, které týká se nějaké otázky o náhradě, není spokojen, může do třiceti dnů po dodaném rozhodnutí žádati za soudní vyšetření a vyměření náhrady u toho soudu okresního, v jehož obvodu leží předmět, jehož týká se opatření, které zakládá nárok na náhradu.

Náhrada budiž soudní cestou vyšetřena a vyměřena obdobně dle předpisů zákona ze dne 18. února 1878 ř. z. č. 30, jenž jedná o vyvlastnění k tomu konci, aby zřízeny byly železnice a vozba po nich provozována.

C. O expropriaci upravené zákonem o stavbě vodních drah ze dne 11. června 1901 č. 66 ř. z. nelze zde pro nedostatek místa zvláště pojednávat a odkazuje se na předmětný obšírný článek Dra Pantůčka v Správním Obzoru, ročník 1916.

§ 50. Povinnosti pobřežních gruntovníků při provádění vodních staveb.

Když se ochranné a upravovací aneb jiné stavby vodní zřizují a zachovávají, mají vlastníci břehu, ač není-li důvodu, aby se to zdarma dovolilo, za přiměřenou, dle § 87. vyhledanou náhradu dovoliti, aby, pokud třeba, po březích se chodilo a jich užívalo k dovážení a odvážení věcí, pak aby se tam skládalo a připravovalo stavivo. K návrhu vlastníka břehu může politický úřad staviteli položiti přiměřenou lhůtu, do které práce má býti hotova a stavivo odklizeno.

Vodní zákon, věren své intenci, aby vody mohlo býti co nejrationelněji využito, propůjčuje vlastníku jakéhokoliv vodního díla právo použití k stavbě neb k udržovacím pracím hotového díla pozemků cizích. Bez tohoto oprávnění § 50. normovaného bylo by v mnohých případech zřízení i sebe více národohospodářsky významného díla ne-li znesnadněno, tedy jistě hodně znesnadněno.

Zákon propůjčuje §em 50. podnikateli neb vlastníku díla určité oprávnění, k jehož výkonu není třeba před-